

1000

COSES QUE HAS DE SABER DE LA

MÚSICA CLÀSSICA

UNA GUIA INFAL·LIBLE
PER SABER QUAN S'HA D'APLAUDIR

David Puertas Esteve

Cossetània Edicions

• Col·lecció De Cent en Cent – 58 •

100 coses que has de saber de la música clàssica

Una guia infal·lible per saber
quan s'ha d'aplaudir

David Puertas Esteve

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: gener del 2020

© del text: David Puertas Esteve

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-901-4

DL T 3-2020

ÍNDIX

Obertura.....	3
DE CLÀSSICA I NO TAN CLÀSSICA	
1. Què vol dir <i>música clàssica</i> ?	7
2. Una història de 500 anys.....	9
3. La clàssica avui dia.....	11
4. Escriure la música	13
5. Del Renaixement al Romanticisme.....	15
6. El caos del segle XX	17
7. La clàssica avui dia (de veritat).....	19
8. Qui va inventar el concert de pagament?.....	21
9. Quan s'ha d'aplaudir?.....	23
10. La tos i el paperet del caramel.....	25
DE COMPOSITORS	
11. Els antics: Cabezón i Monteverdi	29
12. Els barrocs: Vivaldi i Bach	31
13. Els clàssics: Haydn i Mozart	33
14. Els romàntics: Beethoven i Schubert	35
15. Alemanys enamorats: Schumann i Brahms.....	37
16. Russos en dansa: Txaikovski i Stravinsky	39
17. Francesos delicats: Debussy i Ravel.....	41
18. Anglesos a l'antiga: Elgar i Britten	43
19. L'italià es canta: Verdi i Puccini	45
20. Espanyols amb pandereta: Granados i Falla	47
21. Americans del nord: Gershwin i Bernstein.....	49
22. Americans del sud: Ginastera i Piazzolla.....	51
DE VIRTUOSOS I DIRECTORS	
23. Paganini i el pacte amb el diable	55
24. Liszt i el pacte amb Déu.....	57
25. Música en femení: Clara Schumann o Clara Wiek?	59
26. Karajan, The Boss.....	61

27. Rakhmàninov "dits infinits"	63
28. Dives i divos	65
29. Pau Casals: el violoncel de la pau	67
30. Nens prodigi: comencem amb Mozart	69
31. Funambulistes de les cordes	71
32. Les nenes de Vivaldi	73

DE SONATES I SIMFONIES

33. Per tocar, per cantar i per sonar	77
34. L'imperi del quartet	79
35. Per obrir, una obertura	81
36. El poema simfònic	83
37. Òpera, òpera i òpera	85
38. El pare de la simfonia	87
39. Els més prolífics	89
40. El més difícil encara	91
41. La suite en dansa	93
42. La veu en massa	95

D'INSTRUMENTS

43. Germans, cosins i saludats	99
44. Del violí a les timbales	101
45. De l'orgue al piano	103
46. Del clarinet al saxo	105
47. L'arpa, instrument dels déus	107
48. El Sr. Böhm i altres acòlits	109
49. El rei en blanc i negre	111
50. La vida dels instruments	113
51. Stradivarius, la joia de la corona	115
52. Els nous instruments antics	117

D'ESTRENES IMMORTALS

53. Bach i l'ofrena al rei	121
54. Les estacions de Vivaldi	123
55. Mozart i l'excés de notes	125
56. Beethoven: la 3, la 5 i la 6	127
57. Mendelssohn ressucitant els morts	129
58. La <i>Carmen</i> de Bizet	131
59. Els ballets de Txaiovski	133
60. L'escàndol de Stravinsky	135
61. La <i>Setena</i> sota les bombes	137
62. Una flor sí que fa estiu	139

DE QÜESTIONS PRÀCTIQUES

63. Com es llegeix una partitura?	143
64. Com funciona una orquestra?	145

65. Què fa el director?.....	147
66. Amb batuta o sense?.....	149
67. Música en color i música en blanc i negre.....	151
68. Quants músics fan un grup de cambra?.....	153
69. Cors, corals i orfeons.....	155
70. A totes bandes bufa el vent.....	157
71. El bis o la propina.....	159

D'AUDITORIS I FESTIVALS

72. Musikverein, Philharmonie i Concertgebouw.....	163
73. El Liceu, el Palau i l'Auditori.....	165
74. Amèrica de dalt a baix.....	167
75. Les esglésies: caixes de música.....	169
76. Concerts a la platja, a l'estadi o al castell.....	171
77. De Salzburg a Edimburg.....	173
78. De Santander a Granada passant per Torroella.....	175
79. Els <i>freakies</i> : de la sacra a la contemporània.....	177

D'OBRES I OBRERS

80. El pare del solfeig.....	181
81. Quant dura una simfonia?.....	183
82. És vermell el <i>Libre Vermell</i> ?.....	185
83. Jeroglífics musicals: KV i BWV.....	187
84. Pergolesi al peu de la creu.....	189
85. Rèquiems de totes mides i colors.....	191
86. L'home de la màscara.....	193
87. Macroobres.....	195
88. Microobres.....	197
89. El germà de Pau Casals.....	199
90. Jugant amb 12 notes.....	201
91. Sí que s'hi val copiar.....	203

D'ENTESOS I AFICIONATS

92. Quant cobra un músic?.....	207
93. Quant val una entrada?.....	209
94. Quant costa tocar una simfonia?.....	211
95. Fem un trio?.....	213
96. De l'auditori al cinema.....	215
97. I els concursos, què?.....	217
98. Violinistes: Sherlock, Chaplin i Einstein.....	219
99. No m'agrada la música clàssica!.....	221
100. Diccionari d'urgència.....	223
Propina: 100 audicions.....	225

OBERTURA

M'encanta la música i això vol dir que a vegades em deixa encantat, però d'altres em fa sentir nostàlgia, o joia, o em transporta a mons màgics, o m'asserena l'esperit, o m'activa amb el seu ritme, o m'acompanya en les meves cabòries. La música serveix per remoure'ns per dintre, per fer vibrar la nostra ànima, el nostre cor.

La música clàssica ha estat durant segles la principal responsable d'aquesta funció. Ara, per sort, podem triar la música que vulguem i l'accés a ella és molt fàcil. Però la clàssica segueix sent portadora d'emocions. Aquest llibre explica 100 coses de la música clàssica des de fora i des de dintre, algunes que no us hauríeu imaginat mai i d'altres que segur que ja sabeu, però està explicat per un apassionat de la música, per algú que l'ha viscuda i escoltada des de ben petit perquè li va tocar néixer en una família de músics.

He tingut la sort de seure davant d'un faristol enmig d'una orquestra i interpretar música clàssica, de dirigir-la, d'escoltar-la, de copiar-ne les partitures, de programar-la, d'analitzar-la, de gravar-la i fins i tot d'intentar compondre'n. Però sobretot m'ho he passat molt bé explicant-la. O, si més no, intentant-ho. Perquè això d'explicar la música és una mica contradictori: al final sempre t'adones que no hi ha res millor que escoltar-la.

Per això al final del llibre trobareu una proposta d'audicions: 100 audicions (una per a cada capítol) que no inclouen tota la música clàssica, ni de bon tros, però que són una bona introducció perquè cadascú busqui i remeni una mica més enllà i acabi trobant la que més li agrada, la que més el fa vibrar. I no oblideu que escoltar la música a l'ordinador, al mòbil o a la tele està molt bé, però com la música en directe no hi ha res: és l'experiència total.

DE CLÀSSICA I NO TAN CLÀSSICA

01 / 100

QUÈ VOL DIR MÚSICA CLÀSSICA?

Música clàssica vol dir moltes coses, algunes de molt concretes i d'altres de més generals. Però *música clàssica* és, sobretot, una etiqueta. Sí: una etiqueta molt gran que, com totes les etiquetes, a vegades ens facilita saber de què estem parlant, i a vegades ens ho complica.

Comencem pel més concret: la música clàssica és aquella que es va escriure durant el període històric anomenat Classicisme, si fa no fa entre els anys 1750 i 1800. En aquest curt període van compondre la seva música autors tan importants com Haydn, Mozart o Beethoven. I ja està. Prou. La "música clàssica" va durar 50 anys. Alguns puristes, alguns musicòlegs i alguns venedors de discos (encara en queda algun) defensen a ultrança que aquella és la música "clàssica-clàssica" de veritat. Que la resta no és clàssica: pot ser música renaixentista, o barroca, o del Romanticisme, o música serial, o minimalista...

El comú dels mortals, però, fem servir l'etiqueta *música clàssica* d'una forma molt més generosa amb una accepció que va més enllà de les obres escrites exclusivament en aquell període històric. Per extensió, anomenem *música clàssica* tota aquella música que s'assembla a la de Haydn, Mozart i Beethoven sigui pel seu estil o per la seva forma, estructura, concepte, idea o instrumentació. És a dir, que anomenem *música clàssica* tota aquella música de concert que es canta i es toca amb orquestres o grups de cambra formats per instruments "clàssics" (violí, violoncel, flauta, oboè...). Això vol dir que també anomenem *clàssica* la música de Brahms o Txaiovski, que són autors del segle XIX, i també en diem *clàssica* de la música de Ravel, Bartók o Bernstein, que són autors del segle XX.

De fet, totes les col·leccions de discs de música clàssica inclouen obres des de l'any 1500 fins als nostres dies, i el llibre que teniu a les mans també parla de la música clàssica depassant de llarg els escassos 50 anys del període del Classicisme. *Música clàssica* és l'etiqueta més gran que puguem imaginar: ho inclou gairebé tot, mentre hi hagi pel mig un violí, o una flauta, o una soprano i mentre apareguin a la partitura paraules com *sonata* o *simfonia*.

N'hi ha que, per definir la música clàssica, la contraposen a la música popular i, per fer-ho, han inventat un sinònim molt esclaridor: *música culta*. Aquesta opció considera que la música clàssica és més "elevada" que la popular, més intel·lectual, més tècnica, en definitiva més exclusiva. Però per definir la clàssica no cal contraposar-la a res: totes les músiques el que pretenen és arribar al públic, comunicar-s'hi, remoure'l per dins i transmetre emocions. Cada música ho fa a la seva manera, amb els seus recursos, però l'objectiu és el mateix. A més, la frontera entre la clàssica i la popular sovint és molt difusa: danses, divertiments, cançons, música de cinema...

El concepte *música clàssica* és, doncs, molt ampli: inclou música actual i obres escrites fa 500 anys, la diversitat d'estils és aclaparadora, es pot fer amb dotzenes d'instruments diferents, utilitza paraules específiques com *sonata*, *obertura* o *preludi*, algunes obres són per a un instrument sol i d'altres per a una orquestra de 100 músics i 200 cantants, acostuma a interpretar-se en auditoris... Justament per això, per entrar-hi una mica més a fons i per saber amb una mica més de detall què és la música clàssica, us oferim els 99 capítols següents.

02 / 100

UNA HISTÒRIA DE 500 ANYS

Les editorials que publiquen col·leccions de discos titulades "La música clàssica" acostumen a incloure-hi obres compostes des de l'any 1500 fins al 2000, pam més, pam menys. Aquests recopilatoris es basen en la premissa que diu que podem parlar de música clàssica després del cant gregorià.

El gregorià va copar la música religiosa europea durant mil anys: des de l'any 500 fins al 1500, que no és poca cosa. Es tracta d'un cant que parteix del principi de sant Agustí segons el qual "qui canta, prega dues vegades". Les tres principals característiques del cant gregorià són que es canta en llatí (sobre textos de la litúrgia cristiana, amb algun text excepcionalment en grec, com el *Kyrie eleison*), que tothom canta les mateixes notes (no hi ha segones veus: se'n diu cant monòdic) i que es canta *a capella*, és a dir, sense acompanyament d'instruments. Paral·lelament al seu desenvolupament, el gregorià va crear un tipus de notació escrita que va permetre fixar-lo sobre el paper i unificar-lo arreu d'Europa.

Durant l'edat mitjana, la influència del cant gregorià sobre la resta de músiques va ser determinant, però a mitjan segle XII els músics van començar a interessar-se per la polifonia, és dir, per la incorporació de diferents melodies sonant alhora: va aparèixer l'apassionant joc de les segones i terceres veus (i quartes, i cinquenes...). El cant gregorià, però, va persistir inalterable malgrat els diferents estils musicals que ja s'anaven perfilant més enllà de la música religiosa (que després hem batejat com a *Ars antiqua*, *Ars nova* i, ja en el segle XV, polifonia flamenca) i malgrat les innovacions que els músics anaven incorporant i les aportacions que anaven fent els teòrics de cada moment.

Des del punt de vista musical, el canvi de l'edat mitjana cap al Renaixement (a finals del segle XV, coincidint amb la invenció de la impremta i el descobriment d'Amèrica) presenta algunes alternatives a la dictadura del cant gregorià: la música instrumental ja havia començat la seva cursa imparable (amb el desenvolupament de diferents instruments com l'orgue, el llaüt, les flautes, els instruments de metall i aviat la família dels violins) i ja hi havia una demanda important de música no religiosa a les corts i cases nobles, a més de la música popular que seguia fent la seva, però que no quedava recollida sobre paper.

A partir del 1500 és quan considerem que acaba el monopoli del cant gregorià i comença el que genèricament anomenem *música clàssica*. Hi ha un interès creixent per escriure la música encara que no hi hagi una manera única de fer-ho com la notació gregoriana, es creen diversos tipus de notacions musicals, de tabulatures per als diferents instruments de corda, conviuen plantilles de quatre línies horitzontals (tetragrames) i de cinc (pentagrames). El cas és que es genera molta documentació musical, cosa que pocs anys abans era impensable.

Si agafem alguna d'aquelles partitures de l'any 1500 i la toquem i la gravem, ja tenim el primer disc de la col·lecció: el titularem *Música del Renaixement*. I, per a la resta de discos, utilitzarem les èpoques canòniques que s'han fixat per tal d'estudiar la història de la música: el Barroc, el Classicisme, el Romanticisme i el segle XX. També podem utilitzar algunes etiquetes que ens permetran dedicar discos específics a la música nacionalista, a l'impressionisme, a la música serial, a l'electroacústica... I llestos: ja tenim tota la música clàssica en un grapat de discos. Sempre podem afegir-ne un com a regal final dedicat al cant gregorià. I deixar ben clar que allò no és música clàssica, que la clàssica comença fa 500 anys.

03 / 100

LA CLÀSSICA AVUI DIA

Prometo que aquest serà l'últim capítol on donarem voltes sobre què és i què no és música clàssica. Després ho deixarem córrer perquè la resposta, com ja s'ha vist, és poc concreta. De fet, n'hi ha que tallen la discussió de cop assegurant que la música clàssica és aquella que s'ha d'anar a escoltar vestit amb esmòquing. Bé: és una idea... segons la qual jo mateix no hauria escoltat mai música clàssica! I els que la contraposen a la música popular ja hem vist que també tenen els seus problemes: hi ha moltes obres dintre de la música clàssica que han estat considerades música popular sense cap problema (cançons, divertimentos, danses): hi ha algú que tingui clar on classificar els valsos vienesos de la família Strauss, els tangos de Piazzolla, la música de cinema o els musicals de Broadway?

Comencem amb un exemple esclaridor: l'any 1991 l'exbeatle Paul McCartney (el que tocava el baix amb el mànec cap a la dreta al famós quartet de música pop dels seixanta) va compondre una obra per a orquestra simfònica i cor d'una hora i mitja de durada: *L'oratori de Liverpool*. L'obra tenia totes les característiques de les grans obres simfonicocorals dels segles XVIII i XIX, així que les botigues de discos ho van tenir ben clar: van posar l'obra de Paul McCartney a les prestatgeries de "música clàssica", al costat de les obres de Händel, Bach i Mendelssohn.

Al capítol 1 ja hem aclarit que la música clàssica (la clàssica-clàssica) és la composta entre els anys 1750 i 1800. Al capítol 2 hem ampliat aquesta restricció i ja hem acceptat que podem anomenar *clàssica* tota aquella música que soni a clàssica i que estigui escrita a partir de l'any 1500. I ara, que ja som al capítol 3, convindria obrir

encara una mica més el gran paraigua de la clàssica per encabir-hi coses com les de Paul McCartney abans que algú les etiqueti com a obres *postclàssiques* o, potser fins i tot, *clàssiques 2.0*.

Però: no resulta una mica estrany que en diguem *música clàssica* d'una obra escrita l'any 1991 per un compositor de música pop? L'exemple demostra que diem *clàssica* a tot allò que sona a "clàssic", que incorpora violins i flautes, que s'interpreta en auditoris i que té un cert aire de dignitat i elegància, d'exclusivitat pomposa. Vet aquí la gran permeabilitat de l'etiqueta *música clàssica*: ho pot encabir gairebé tot! Només cal recordar la moda que es va iniciar als anys vuitanta de fer versions de música pop interpretades amb orquestra simfònica i que no ha tingut aturador: *London Symphony play The Beatles*, *San Francisco Symphony & Metallica*, *Melbourne Philhamonic & Kiss*, la Filharmònica de Berlín amb Scorpions o les mítiques produccions de Luis Cobos.

Al llarg de la història hi ha hagut molts músics que han cregut que fer "música clàssica" era jugar a la primera divisió de l'art dels sons, mentre que dedicar-se a la música popular, o al jazz, o guanyar milions amb la música pop no era prou prestigiós. Això li va passar a George Gershwin, compositor nord-americà d'obres com *Rhapsody in blue* o *Un americà a París*: se'l considera el creador del jazz simfònic, però ell no en tenia prou. Volia ser un compositor clàssic-clàssic. Va conèixer el compositor francès Maurice Ravel, que li va recomanar seguir aprofundint en el seu llenguatge i que es deixés d'històries: "Si vostè estudia amb mi, només aconseguirà escriure mals ravel; és millor que segueixi escrivint bons gershwins." Un cas semblant és el d'Astor Piazzolla, compositor argentí que va revolucionar el món del tango. Va anar a França pensant que allà aprendria de veritat a ser un compositor "clàssic"... i la seva mestra, Nadia Boulanger, li va fer entendre que la seva autenticitat es trobava en el tango.

Gershwin i Piazzolla ho van entendre i van seguir treballant en el seu llenguatge fins a fer-se un lloc en la música clàssica des del jazz i des del tango. Però n'hi ha alguns que segueixen picant pedra: en McCartney va publicar el 1997 un altre oratori (*Standing stone*), el 1999 un disc amb versions simfòniques de les seves cançons, i el 2006 un altre disc simfonicocoral (*Ecce cor meum*). A veure qui s'atreveix ara a dir-li que no és un compositor de música clàssica!

04 / 100

ESCRIURE LA MÚSICA

Si la música clàssica es nodreix d'obres escrites durant els darrers 500 anys és perquè, abans, la música s'escrivia poc i, sovint, amb sistemes de notació que encara no hem desxifrat del tot. Entre els musicòlegs cercadors de partitures antigues és famós l'Epitafi de Seikilos, uns signes gravats sobre una petita columna de marbre que s'han interpretat com una partitura d'una cançó i que daten de fa uns 2.000 anys. Se n'ha fet una transcripció a la notació actual i, la veritat, sona molt bonic. A més, la lletra és clara i directa; en traducció lliure ve a dir: "Viu la vida i no et capfiquis, que són quatre dies."

S'han localitzat partitures fins i tot anteriors, algunes de l'antiga Xina imperial i, les més antigues, en escriptura cuneïforme: hi ha una tauleta d'argila localitzada a Nippur (Iraq) que té uns 4.000 anys (de l'època dels sumeris) i que vindria a ser com una tabulatura que indica a l'intèrpret quines notes ha de tocar sobre un instrument de corda. També es conserven partitures dels babilònics, dels israelites, dels egipcis... Tots els pobles han volgut escriure la seva música, però la dificultat per fer-ho sempre ha estat notable.

La majoria d'aquestes partitures antigues són indicacions per interpretar la música, però se suposa que l'intèrpret ha de conèixer-la prèviament. És el cas de la primera notació del cant gregorià, l'anomenada *notació neumàtica*, que permet seguir la melodia només si se'n coneix prèviament l'afinació exacta, ja que els neumes són molt imprecisos i només serveixen (que no és poca cosa) per recordar si la melodia ara va cap amunt o cap avall o si aquí cal allargar la nota o si s'han d'unir unes quantes síl·labes. En una època on la música es transmetia de forma oral i calia recordar dotzenes de melodies, els

neumes van ser de gran ajuda. Recordem que en el segle XI el cant gregorià ja cobria totes les festivitats de l'any religiós, amb introitus, antífones, graduals, al·leluies, ofertoris, comunions, seqüències i tots els ordinaris: kyries, glòries, credos... Calia una memòria d'elefant per recordar tantes melodies!

Cap a l'any 1000 es va produir la revolució definitiva en l'escriptura musical: Guido d'Arezzo, un monjo benedictí, va proposar d'escriure els neumes sobre una plantilla de quatre línies (un tetragrama) i, a més, va posar-los nom en funció del lloc on estaven escrits: ut, re, mi, fa, sol, la. La idea va triomfar i a poc a poc es va anar desenvolupant i imposant arreu. 500 anys després el sistema ja estava fixat, si fa no fa, tal com el coneixem avui: la nota ut va passar a dir-se do, es va afegir una nota més (el si), es va incorporar una línia més a la plantilla (el pentagrama), es van desenvolupar les pliques i els corxets de les notes (les grafies que indiquen la durada de cada nota)... i vet aquí que la unificació d'un sistema de notació i la facilitat en la seva utilització van permetre que la música comencés a córrer.

A més, l'escriptura musical unificada va aprofitar l'invent de la impremta de Gutenberg: un impressor italià establert a Venècia, Ottaviano Petrucci, va ser el primer a imprimir partitures de forma industrial (la primera, l'any 1501: una col·lecció de cançons). I ja no hi va haver aturador: les obres musicals van començar a moure's per Europa, s'escrivien i es llegien igual a tot arreu, podien complicar-se tant com es volgués (ja no calia memoritzar-les) i es podien escriure moltes veus diferents sense cap por. De factors que van promoure el naixement de la música clàssica n'hi ha molts, però no hi ha dubte que l'escriptura és un dels més importants.